

ALTERNATYWNE MODELE ROZWOJU MIAST SIEĆ MIAST CITTASLOW

Wydanie II rozszerzone

Pod redakcją Elżbiety Strzeleckiej

Recenzenci:
dr hab. Ewa Klima, prof. PŁ
dr hab. Lucyna Przybylska

Pod redakcją
dr inż. Elżbiety Strzeleckiej

Redaktor Naukowy Wydziału Budownictwa,
Architektury i Inżynierii Środowiska
dr inż. Marek Jabłoński

Zdjęcia w tekście:
Wojciech Wójcik – Lidzbark Warmiński z lotu ptaka (2 zdjęcia),
Bartłomiej Olczak – Oranżeria Kultury, Izabela Treutle – Dolina Symsarny
oraz młodzież zwiedzająca Lidzbark Warmiński

Projekt okładki
Agata Niewiadomska

© Copyright by Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska
Politechniki Łódzkiej 2017

WYDAWNICTWO POLITECHNIKI ŁÓDZKIEJ
90-924 Łódź, ul. Wólczańska 223
tel. 42-631-29-52, 42-631-20-87, fax 42-631-25-38
e-mail: zamowienia@info.p.lodz.pl
www.wydawnictwa.p.lodz.pl

ISBN 978-83-7283-826-1

Nakład 200 egz. Ark. druk. 22. Papier offset. 80g, 70 x 100
Druk ukończono w marcu 2017 r.
Wykonano w Drukarni „Quick-Druk” s.c. 90-562 Łódź, ul. Łąkowa 11
Nr 2214

Spis treści

Wiesław Pawłowski, Elżbieta Strzelecka

Wprowadzenie 5

CZĘŚĆ I. ROZWÓJ MAŁYCH MIAST A JAKOŚĆ ŻYCIA

SIEĆ MIAST CITTASLOW 11

Elżbieta Strzelecka

Małe miasta a nowoczesne modele rozwoju miast 13

Anna Janiszewska, Ewa Klima

Jakość życia – definicje i pomiary 41

Barbara Konecka-Szydłowska

Zróżnicowanie polskiej sieci miast Cittaslow w aspekcie społeczno-gospodarczym 61

Jan Salm

Idea Cittaslow a tożsamość miast województwa warmińsko-mazurskiego.

Między Umbrią a Warmią i Mazurami 74

Alicja K. Zawadzka

Identyfikacja inicjatyw służących budowaniu tożsamości lokalnej w wybranych miastach sieci Cittaslow 82

Ewa Klima, Lech Grabski

Poprawa bezpieczeństwa poprzez projektowanie przestrzeni

Metodologia CPTED 97

Marcin Galibarczyk

Sieć Cittaslow jako wizerunkowy produkt turystyczny województwa warmińsko-mazurskiego 110

Łukasz Górski, Barbara Maćkiewicz, Adrian Rutkowski

Przynależność do Polskiej Krajowej Sieci Miast Cittaslow a rynek nieruchomości 123

Gabriela Rembarz, Bartosz Labuhn

Potencjał strategii slow city dla rozwoju miast kształtujących się metropolii polskich. Na przykładzie Pucka i Kartuz miast Gdańskiego Obszaru Metropolitalnego 135

Barbara Wycichowska

Gospodarowanie przestrzenią przyrodniczą w mieście. Problemy i kierunki działania 160

Alicja Twardowska-Jania*Oddolna inicjatywa wprowadzenia Prudnika do sieci miast Cittaslow* 177**Anna Maćkowiak***Znaczenie konserwacji w rewitalizacji miast* 182**Elżbieta Strzelecka***Tworzenie Karty Rozwoju Małego Miasta* 191**CZĘŚĆ II. PRZYKŁAD ROZWOJU LIDZBARKA WARMIŃSKIEGO
W SIĘCI MIAST CITTASLOW** 207**Paulina Zdanowicz***Lidzbark Warmiński, jako przykład miasta zmieniającego jakość życia* 209**Sebastian Kuźniewski***Wpływ funduszy krajowych i unijnych na dynamikę rozwoju małych miast
na przykładzie Lidzbarka Warmińskiego.....* 223**Jacek Wiśniowski***Programy rewitalizacji w rozwoju miast. Przykład Lidzbarka Warmińskiego ...* 240**Izabela Treutle***Budowanie potencjału turystycznego Lidzbarka Warmińskiego w ramach
sieci Cittaslow* 251**Aleksandra Kozicka, Angelika Mikołajczyk, Mateusz Piasecki i zespół***Badania opinii mieszkańców Lidzbarka Warmińskiego pod kątem wybranych
aspektów jakości życia* 262**Aleksandra Kalisiak***Analiza możliwości włączenia Rawy Mazowieckiej do sieci Cittaslow
w kontekście doświadczeń Lidzbarka Warmińskiego* 282**Bartłomiej Idzikowski, Patryk Waclawiak i zespół***Opracowanie koncepcji zagospodarowania przestrzeni miejskiej w zakresie
ruchomej zieleni miejskiej i mebli miejskich w Lidzbarku Warmińskim* 303**Dominika Boss, Bartłomiej Olczak i zespół***Opracowanie koncepcji oznakowania w Lidzbarku Warmińskim
dla celów turystyczno-informacyjnych* 329**Bartłomiej Olczak, Pamela Olczak, Julita Surlicka, Sylwia Wojtczak***Recepta na dobrą przestrzeń, czyli warsztaty z estetyki w przestrzeniach
publicznych.....* 344

Wprowadzenie

Rozwój miast wiąże się z poszukiwaniem najefektywniejszych modeli rozwoju w dostosowaniu do ich indywidualnych potrzeb i uwarunkowań, ale również potrzeb rozwoju regionalnego oraz krajowego. Dyskutowane i wprowadzane obecnie modele np. inteligentnych miast, miast otwartych, kreatywnych, dotyczą tak obecnych miast, jak i „miast przyszłości”.

Niewątpliwie duże i średnie miasta mają szczególnie ważną rolę do odegrania w rozwoju Unii Europejskiej, ponieważ ich potencjał ma zapewnić inteligentny i zrównoważony rozwój, zgodnie z założeniami strategii Europa 2020. Posiadany przez te miasta kapitał ludzki oraz kapitał społeczny, jak i infrastrukturalny, w tym uczelnie, ośrodki badawczo-rozwojowe, potencjał sektora kultury i sektora kreatywnego wraz z ich zapleczem, sprzyjają konkurencyjności tych miast, dzięki efektowi skali. Natomiast małe miasta w Europie poszukują własnych dróg rozwoju, opartych na równoważeniu w polityce lokalnego rozwoju ich potencjału tożsamości i potrzeb, wynikających z wyzwań nowoczesnego rozwoju. Jednym ze sposobów tworzenia przewagi konkurencyjnej w stosunku do większych miast i zapewnienia sobie właściwego miejsca w rozwoju regionalnym jest tworzenie sieci współpracy przez małe miasta.

Niniejsza monografia ma na celu zaprezentowanie alternatywnego modelu rozwoju związanego z małymi miastami (do 50 tysięcy mieszkańców), które tworzą zarówno formalną, jak i wirtualną międzynarodową sieć, nazywaną siecią miast Cittaslow. Powstała ona we Włoszech w latach 90. XX w., a jej pomysłodawcą był Paolo Saturini, burmistrz Grave di Chanti. Idea rozwoju miast, należących do sieci, oparta jest na indywidualnie dopasowanym scenariuszu rozwoju, bazującym na ich endogenicznych zasobach, a który zorientowany jest na podwyższanie jakości życia mieszkańców. Z tego względu sieć miast Cittaslow nazywana jest obecnie Międzynarodową Siecią Miast Dobrego Życia. Przyjęty w Międzynarodowym Stowarzyszeniu Miast Cittaslow system certyfikacji, w tym również przez Polską Krajową Sieć Miast Cittaslow, zapewnia stałe doskonalenie procesu rozwoju miast członkowskich. Przykład Lidzbarka Warmińskiego pozwala na zapoznanie się z ekonomiczno-społecznymi, przestrzennymi, jak również i przyrodniczymi aspektami rozwoju miast pozostających w sieci Cittaslow.

Efektom podjętej w 2016 roku współpracy pomiędzy władzami Urzędu Miejskiego w Lidzbarku Warmińskim oraz Wydziału Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, a także Kolegium Gospodarki Przestrzennej Politechniki Łódzkiej jest niniejsza monografia. Dokumentuje ona interesujące i oryginalne doświadczenia praktyczne dotyczące rozwoju Lidzbarka Warmińskiego i sieci miast Cittaslow oraz dorobek badawczy pracowników Uczelni i Studenckiego Koła Naukowego Gospodarki Przestrzennej Cirkula.

Prowadzony od 2010 roku na Politechnice Łódzkiej kierunek studiów gospodarka przestrzenna realizuje zadania mające na celu kształcenie specjalistów zajmujących się planowaniem i zagospodarowaniem przestrzeni zgodnie z oczekiwaniami gospodarczymi i społecznymi. Kierunek ten i osiągnięcia na nim efekty kształcenia są ściśle związane z misją i strategią rozwoju Politechniki Łódzkiej, której jednym ze strategicznych celów jest przekształcenie uczelni w nowoczesny, badawczy uniwersytet techniczny, podejmujący wyzwania kształcenia kadr dla gospodarki opartej na wiedzy.

Szeroki i różnorodny zakres działań zawodowych, związanych z gospodarką przestrzenną, wymaga interdyscyplinarnego przygotowania do pracy w tym zawodzie, co znajduje swoje odzwierciedlenie w przynależności kierunku studiów gospodarka przestrzenna do grupy międzyobszarowych kierunków kształcenia, łącząc w tym przypadku efekty z obszarów nauk technicznych, przyrodniczych i społecznych. Opracowany i realizowany program kształcenia przygotowuje absolwentów studiów I i II stopnia do projektowania urbanistycznego i planowania przestrzennego, rozbudza wyobraźnię przestrzenną i wrażliwość estetyczną, dostarcza wiedzy z zakresu przestrzennej organizacji rozwoju społeczno-gospodarczego oraz specjalistycznej wiedzy technicznej, ekonomicznej, przyrodniczej i społecznej.

Opracowanie niniejsze wpisuje się w działania podejmowane przez „Unię Uczelni na rzecz rozwoju kierunku studiów gospodarka przestrzenna”, skupiającą wszystkie polskie uczelnie prowadzące ten kierunek studiów, której zadaniem jest m.in. integrowanie i rozwój środowiska naukowo-dydaktycznego oraz zawodowego w kontekście kształcenia kadr dla gospodarki przestrzennej. Monografia składa się z dwóch części:

- pierwsza opisuje model rozwoju małych miast na przykładzie sieci miast Cittaslow, uwzględniający problematykę jakości życia oraz wykształcanie się nowego modelu metropolitalnych slow city (MSC) i implementacji idei Slow w dzielnicach Gdańska.
- druga jest prezentacją rozwoju Lidzbarka Warmińskiego w województwie warmińsko-mazurskim, w kontekście przynależności do sieci Miast Cittaslow.

Obie części łączy wspólna myśl, ukierunkowana na rozwój miast z uwzględnieniem określonych uwarunkowań przestrzennych, ekonomicznych, społecznych i przyrodniczych w nawiązaniu do idei Cittaslow, z wyraźnym zwróceniem uwagi na jakość życia mieszkańców miast we współczesnym świecie.

Rozdział pierwszy stanowi wprowadzenie teoretyczno-empiryczne do problematyki nowoczesnych modeli rozwoju miast z uwzględnieniem możliwości ich wykorzystania przez małe miasta oraz „zobiektywizowanych”, jak i subiektywnych podejść dotyczących jakości życia z uwzględnieniem badań gospodarstw domowych i osób indywidualnych prowadzonych przez ONZ (UNDP), Bank Światowy, Komisję Europejską (Eurostat), GUS i niezależnych badaczy (Diagnoza społeczna). Ilustracją zróżnicowanego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego miast należących do krajowej sieci Cittaslow są badania

w zakresie wymiaru ludnościowo-gospodarczego i turystyczno-rekreacyjnego oraz stopnia dopasowania miast w obu tych wymiarach. Podjęte przez innych autorów badania dotyczące rynku nieruchomości wykazują zróżnicowanie ofert cenowych nieruchomości w polskich miastach Cittaslow. Problematyka jakości życia w miastach Cittaslow wymaga uwzględnienia nie tylko ochrony ich dziedzictwa historycznego, kulturowego, ale także przyrodniczego, bazującego na holistycznym podejściu w zakresie wielofunkcyjnego układu miejskiej przestrzeni przyrodniczej. W procesach rewitalizacji istotna jest problematyka konserwacji zabytków, uwzględniająca metodę analizy wartościującej. Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców poprzez projektowanie przestrzeni miasta to nowa metodologia (CEPTED), która powinna stać się integralną częścią przygotowywanych programów rewitalizacyjnych, biorąc pod uwagę oczekiwania społeczne.

W opracowaniu podkreślono istotny element rozwoju miast sieci Cittaslow, jakim jest budowanie, w kategoriach przestrzennych, tożsamości lokalnej miast województwa warmińsko-mazurskiego, tj. na terenach zmieniających swoją powojenną tożsamość. Silnie przeobrażone centra miast wymagają eliminowania zjawisk negatywnych, wynikających ze zniszczeń wojennych i niewłaściwie przeprowadzonej odbudowy obszarów śródmiejskich (dezintegracja przestrzenna i przemyślana metoda eliminacji architektonicznych kontrastów) poprzez uwzględnianie kompleksowych programów rewitalizacyjnych i naprawczych ujętych w strategii miast i regionu. Sposób budowania tożsamości lokalnej i regionalnej w miastach należących do sieci Cittaslow przedstawiony został na przykładzie badań przeprowadzonych w polskim mieście Nowy Dwór Gdański oraz w niemieckich miastach Meldorf i Penzlin. Fundamentem skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego regionu Żuław i Nowego Dworu Gdańskiego jest poznawanie i pielęgnowanie historii, promowanie jej poprzez różnorodne działania, np. edukacyjne, sportowe, kulturowe. Wiele z nich ma charakter inicjatyw oddolnych dzięki aktywnym lokalnym liderom. Podobnie jak w przypadku Nowego Dworu funkcjonowanie i wizerunek miast Meldorf oraz Penzlin to efekt synergicznej współpracy władz miasta, lokalnych liderów, jak i mieszkańców. Oddolne inicjatywy mieszkańców służą poprawie wizerunku miast i jakości życia w nich. Sam proces certyfikacji Cittaslow jest efektywnym instrumentem uświadomienia mieszkańcom endogenicznego kapitału (materiałnego i społecznego) ich miast.

Centra miast, zwłaszcza miast historycznych, powinny odgrywać istotną rolę w kreowaniu atrakcyjności turystycznej, jak i powinny odzyskiwać swój wymiar funkcjonalny. Sprzyjać temu ma m.in. opracowana Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2025 oraz Ponadlokalny Program Rewitalizacji Sieci Miasta Cittaslow Województwa Warmińsko-Mazurskiego podjęty przez czternaście miast Cittaslow w regionie. Miasta Cittaslow w turystycznej strategii to wizerunkowy produkt turystyki miejskiej, charakteryzujący się sieciowością, walorami edukacyjnymi i kulturo-

wymi. Elementami wpływającymi na wdrożenie strategii turystycznej są: synergia kultury i turystyki, kreatywność w turystyce, turystyka inteligentna oraz ekotrendy w turystyce.

Miasto może być wprowadzone do sieci Cittaslow w wyniku odgórnych działań władz lokalnych, świadomych potrzeb rozwoju danej miejscowości i pojawiających się nowych możliwości budowania przewagi konkurencyjnej (sieciowanie miast) dla potrzeb pozyskiwania funduszy rozwojowych. Przykładami takich miast jest zdecydowana większość miast krajowej sieci Cittaslow. W publikacji przedstawiono opis inicjatywy oddolnej seniorów miasta Prudnika, dzięki której miasto to zostało wprowadzone do sieci miast Cittaslow.

W ramach realizowanej konferencji, poświęconej sieci miast Cittaslow, podjęto próbę tworzenia Karty Rozwoju Małego Miasta. Opis metodyki i wyników interdyscyplinarnych warsztatów stanowi przyczynek w dyskusji na temat modelu rozwoju miast.

W niniejszej publikacji zaprezentowano również możliwość implementacji idei ruchu Slow i strategii miast slow city dla potrzeb kreowania rozwoju dzielnic (przedmieść) dużego miasta – Gdańska. Na przykładzie Pucka i Kartuz – miast Gdańskiego Obszaru Metropolitalnego, wskazano możliwości wykorzystania filozofii ruchu SLOW, do wykształcenia nowego modelu metropolitalnych slow city (MSC). Przedstawiono, na bazie założeń ruchu Cittaslow, alternatywny kierunek strategii rozwojowej w duchu „miast dobrego życia” dla ośrodków w granicach obszarów metropolitalnych.

Rozdział drugi poświęcony jest rozwojowi Lidzbarka Warmińskiego, który jest jednym z członków założycieli polskiej sieci miast Cittaslow. Sieć ta tworzy własny model rozwoju. Doświadczenie, wizerunek miasta, aktywność władz oraz mieszkańców są doskonałymi przykładami czynników rozwoju miasta, uwzględniającego również współtworzeniu efektu synergicznego sieci miast. W rozdziale przedstawione zostały:

- badania empiryczne dotyczące jakości życia w mieście, w tym dotyczące sposobów spędzania czasu wolnego przez mieszkańców, bezpieczeństwa mieszkańców i czystości miasta,
- wybrane aspekty promocji Lidzbarka Warmińskiego,
- rolę funduszy krajowych i unijnych w rozwoju sieci miast Cittaslow,
- programy rewitalizacji z uwzględnieniem pogłębionego rozumienia rewitalizacji jako procesu ukierunkowanego również na aspekty społeczne,
- budowania potencjału turystycznego Lidzbarka Warmińskiego.

Lidzbark Warmiński może stanowić również modelowe odniesienie w przypadku oceny możliwości włączenia innych miast do sieci Cittaslow. Porównanie potencjału Lidzbarka i Rawy Mazowieckiej pozwala zapoznać się z kryteriami obligatoryjnymi przyjętymi w procedurze aplikacyjnej miast do sieci Cittaslow.

Omawiany rozdział jest również prezentacją dwóch prac studialno-koncepcyjnych, dotyczących zagospodarowania przestrzeni miejskiej Lidzbarka Warmińskiego w zakresie ruchomej zieleni miejskiej i mebli miejskich oraz koncepcji oznakowania części historycznej miasta dla celów turystyczno-informacyjnych. Kolejny materiał dotyczy podejmowanych przez Lidzbark Warmiński inicjatyw edukacyjnych. Wiążą się one z propagowaniem wśród mieszkańców wiedzy dotyczącej odpowiedzialności za jakość otoczenia i ład przestrzenny w mieście. Przeprowadzone w ramach Tygodnia Cittaslow w Lidzbarku Warmińskim warsztaty dla ponad 100 osób, tj. młodzieży szkolnej i osób prowadzących biznesy wskazują na potrzebę przywracania ładu reklamowego w mieście zgodnie z ustawą krajobrazową.

Autorzy niniejszej publikacji wyrażają nadzieję, że zaprezentowana problematyka funkcjonowania miast w modelu proponowanym przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Miast Cittaslow będzie inspiracją dla naukowców, jak i praktyków, w tym dla samorządowców do dalszej dyskusji nad kształtem rozwoju małych miast w naszym kraju. Jednocześnie autorzy pragną podziękować wszystkim osobom, dzięki którym ta publikacja powstała.

Wiesław Pawłowski
Elżbieta Strzelecka